

**RAZVOJ OBRAZOVANJA KNJIŽNIČARA
ZA RAD U INFORMACIJSKOJ SLUŽBI NA
FILOZOFSKOM FAKULTETU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU:
OD TRADICIONALNIH DO KRITIČKIH PRISTUPA**

DEVELOPMENT OF REFERENCE LIBRARIAN'S
EDUCATION AT THE FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB:
FROM TRADITIONAL TO CRITICAL APPROACHES

Denis Kos

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
dkos@ffzg.unizg.hr

UDK / UDC: 027.081:378.093.5(497.521.2)
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
<https://doi.org/10.30754/vbh.67.2.1172>
Primljeno / Received: 10. 1. 2024.
Prihvaćeno / Accepted: 13. 5. 2024.

Sažetak

Cilj: Cilj je ovoga rada istražiti bogatu tradiciju i kontinuitet obrazovanja knjižničara na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu za rad u informacijskoj službi te prikazati razvoj tog obrazovanja s obzirom na: a) rad odsječkih nastavnika s naglaskom na rad nastavnice Odsjeka Dore Sečić koja je objavom knjige *Informacijska služba u knjižnici 1995. godine* ocrta temelje suvremene informacijske službe u Hrvatskoj, b) implementaciju bibliografske paradigme u sadržajima kolegija prijediplomskog i diplomskog studija Informacijskih znanosti, smjer Bibliotekarstvo i c) pripremu za aktualnu reformu studijskog programa.

Rezultati: Rad problematizira povijest, sadašnjost i budućnost obrazovanja knjižničara na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu za rad u informacijskoj službi pomoću konceptualizacije toga razvoja u okvirima četiriju programskih odrednica, tj. mogućih uloga knjižničara-informatora: informator-stručnjak, informator-poučavatelj, informator-istraživač i informator-transformator.

Metodologija: Rad analizira i uspoređuje povijesne izvore poput redova predavanja Sveučilišta u Zagrebu, studijskih programa Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, relevantnih spomeničkih monografija i drugih izvora te uspoređuje relevantne profile profesionalnih kompetencija za rad u informacijskoj službi s aktualnim studijskim programom Odsjeka.

Originalnost/Vrijednost: Rad donosi rijedak uvid u povijest razvoja obrazovanja knjižničara-informatora u Hrvatskoj te dokumentira aktualno stanje i razvojne perspektive obrazovanja knjižničara-informatora u kontekstu studija koje nudi Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ključne riječi: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti; informacijska služba; knjižničar-informator; obrazovanje knjižničara; studijski programi – povijesni pregled

Abstract

Objective. The aim of this paper is to explore the rich tradition and continuity of reference librarian education at the Department of Information and Communication Sciences (Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb) for work in the reference and information service. It aims to present the development with regard to: a) the work of Department faculty with an emphasis on the work of Dora Sečić, former faculty member who outlined the foundations of modern reference service in Croatia with the publication of the book “Information service in libraries” in 1995; b) the implementation of the bibliographic paradigm in the content of undergraduate and graduate courses in information sciences; and c) preparation for the current reform of the study program.

Results. The paper presents the past, present and future of reference librarian’s education at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, by conceptualizing mentioned development within the framework of four programmatic guidelines, i.e., possible roles of reference librarians as experts, educators, researchers and agents of transformation.

Methodology. The paper presents results of analysis and comparison of historical sources such as the University of Zagreb’s course catalogues, study programmes of the Department of Information and Communication Sciences at the Faculty of Humanities and Social Sciences, relevant monographs and other sources. Authors also compare relevant profiles of professional competencies for reference librarians with the current study programme of the Department.

Originality/Value. The paper provides a rare insight into the history of the development of reference librarian’s education in Croatia, documents the current state and developmental perspectives of reference librarian education in the context of the studies offered by the Department.

Keywords. University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Information and Communication Sciences; librarian education; reference service; information service; reference librarian; study programmes – historical overview

1. Uvod

Razvoj suvremenog informacijskog konteksta nije umanjio, već uvećao epohalnu ulogu knjižnica u osiguranju pristupa informacijama. Proces demokratizacije pristupa informacijama promijenio je ulogu knjižnica od čuvara znanja prema institucijama koje pružaju orijentaciju u nepreglednoj količini sadržaja koja se svakodnevno uvećava. Promjene u informacijskom okruženju izravno su utjecale na rekonceptualizacije načina obrazovanja knjižničara koji mora biti sposoban odgovoriti na izazove suvremenog informacijskog doba. Namjera je ovoga rada razmotriti kako se razvijalo obrazovanje knjižničara za informacijsku službu u Republici Hrvatskoj, s naglaskom na zagrebački studij te kako se prilagođavalo novim izazovima i potrebama društva sve do aktualnih uvjeta reforme i prilagodbe studijskih programa Nacionalnoj strategiji razvoja znanosti i obrazovanja (Vlada, 2014) koji traže pristup osjetljiv na potrebe tržišta rada.

U tom kontekstu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu zauzima važno mjesto u povijesti i razvoju obrazovanja knjižničara. Ovaj rad pruža uvid u evoluciju i specifičnosti obrazovanja knjižničara za informacijsku službu na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu ističući ključne osobe i promjene koje su oblikovale današnje kurikularne pristupe čija je povijest isprepletana s dinamičnim razvojem informacijskih znanosti i knjižničarstva kao profesije.

Kako bi se ponudio sustavan pregled, promjene od tradicionalnih do kritičkih pristupa koje su se zbivale u načinu programiranja obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi konceptualizirane su u okvirima četiriju programskih odrednica knjižničara-informatora: informator-stručnjak, informator-poučavatelj, informator-istraživač i informator-transformator.

2. Povijest obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Povijest obrazovanja knjižničara-informatora na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu moguće je pratiti od samoga trenutka osnivanja Katedre za bibliotekarstvo pri Odsjeku za komparativnu književnost akademske godine 1976. / 1977. U članku iz 1978. godine Ljerka Markić-Čučuković izvještava knjižničnu zajednicu o uvođenju novoga dodiplomskoga studija bibliotekarstva gdje opisuje i strukturu njegova programa (Markić-Čučuković, 1978). Tu pronalazimo prvi zapis o kolegiju iz područja informacijske službe pod nazivom Bibliografsko-informacijska služba. Iako ne postoji jasan podatak o formalnom nositelju kolegija za te prve godine njegova izvođenja, na temelju Reda predavanja Sveučilišta u Zagrebu za akad. god. 1978./1979. (Sveučilište u Zagrebu, 1979) kao formalnog nositelja kolegija moguće je pretpostaviti Aleksandra Stipčevića. Kolegij se izvodio kao obvezan kolegij u zimskome semestru u satnici od dva sata predavanja i jednog sata seminara.

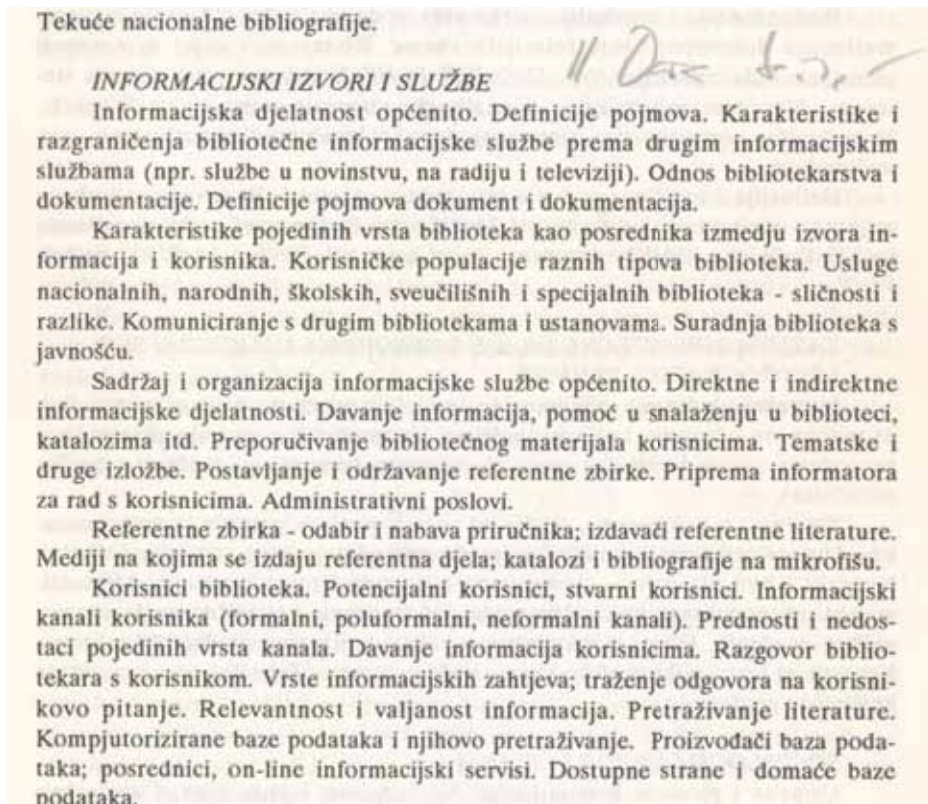
U vrijeme združivanja Katedre za bibliotekarstvo i Katedre za informatiku u Odsjek za bibliotekarstvo i društveno-humanističku informatiku, 1981. godine, paralelno uz kolegij o informacijskoj službi izvodi se i drugi kolegij iz domene toga područja pod nazivom Bibliografija. Točan početak njegova izvođenja nije moguće utvrditi, no prvi dostupan zapis o njemu pronalazimo u Redu predavanja Sveučilišta u Zagrebu iz akad. god. 1981./1982. (Sveučilište u Zagrebu, 1982), a izvodi ga Aleksandra Horvat, tada znanstvena asistentica, dok je nositelj kolegija Aleksandar Stipčević. Kolegij se izvodio u ljetnome semestru u satnici od dva sata predavanja i jednog sata seminara.

Godine 1984. Odsjek mijenja naziv u Odsjek za informacijske znanosti, a kolegij o informacijskoj službi pod nazivom Informacijska služba započinje izvoditi Dora Sečić u svojstvu znanstvene asistentice i suradnice Odsjeka. U privatnoj korespondenciji autora ovog rada s Dorom Sečić te prema Nastavnome planu iz 1984. godine (Lasić-Lazić, 2013), saznajemo da je ona na Odsjeku djelovala kao znanstvena asistentica i vanjska suradnica s primarnim mjestom zaposlenja u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci. Njezin angažman na Odsjeku započinje na poziv Ljerke Markić-Čučuković čija je namjera bila osigurati stručnjaka koji će se baviti teorijskom podlogom informacijske službe te o tome poučavati studente (Sečić – korespondencija, 2024).

Kako bi ispunila to poslanje, Dora Sečić 1995. godine objavljuje važan priručnik pod naslovom *Informacijska služba u knjižnici*. Neupitan značaj toga djela za knjižničarsku profesiju vidljiv je u njegovoj zastupljenosti u literaturnim popisima kolegija visokoškolskih ustanova koje obrazuju za kompetencije iz domene informacijske službe u nacionalnom kontekstu, ali i u drugim zemljama (usp. makedonski prijevod iz 1998. godine). O aktualnosti toga djela govori i potreba za objavom njegova drugog izdanja 2006. godine uslijed promjena koje je uzrokovalo sve jasnije etabliranje informacijskog karaktera suvremenog društva. Sečić (2006) u predgovoru dopunjenom izdanju ističe potrebu za cjeloživotnim učenjem, razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije, potrebu razvoja korisničke perspektive i orijentacije u radu knjižnica, izazove digitalnih resursa i promjene u načinu obrazovanja korisnika. Svi ti naglasci i prepoznate smjernice razvoja područja, kao i društva u kojem ono djeluje, ukazuju na to da je riječ o priručniku koji je pisan za aktualne praktične zahtjeve posla u perspektivi suvremene društvene situacije. U istome se predgovoru može iščitati i određena neizvjesnost, ali i entuzijazam autorice za osuvremenjivanje sadržaja o informacijskoj službi u nepredvidivim uvjetima tehnološkog razvoja.

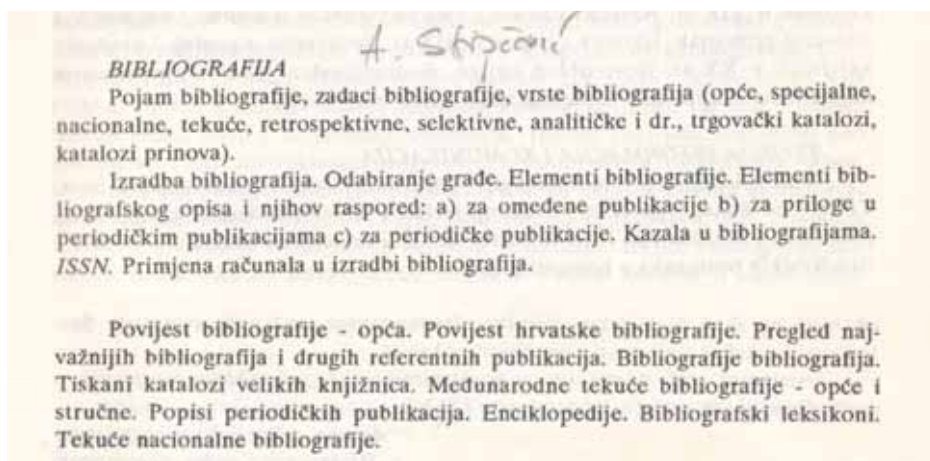
O povijesti poučavanja o informacijskoj službi u kontekstu kolegija koje je izvodila, Dora Sečić ne govori mnogo u predgovoru svoje knjige. Tek napominje da je djelo rezultat njezinog nastavnčkog rada pri Katedri za bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te da je informacijska služba tradicionalno uvrštena kao obrazovni sadržaj u kurikulum, tada, dodiplomskog studija Bibliotekarstva. U brošuri izdanoj povodom 15 godina rada Katedre za bibliote-

karstvo iz 1992. godine moguće je steći uvid u rijedak zapis o sadržajima kolegija o informacijskoj službi (slika 1) i bibliografiji (slika 2).¹

Slika 1. Sadržaj kolegija Informacijski izvori i službe 1992. godine (izvoditeljica: Dora Sečić) – izvor: Odsjek za informacijske znanosti, 1992: 7.

¹ Preuzete slike jedini su autoru dostupni zapis sadržaja kolegija prije bolonjske reforme. S obzirom na to da je riječ o dokumentu iz arhivske dokumentacije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti u Zagrebu, na slikama je vidljiv rukopisni dodatak u kojem je nepoznata osoba naknadno rukom upisala ime Dora Sečić i Aleksandra Stipčevića. Iako nije moguće jednoznačno utvrditi tko je bio nositelj, a tko izvoditelj kolegija u tome razdoblju, Red predavanja Sveučilišta u Zagrebu za akad. god. 1991./1992. (Sveučilište u Zagrebu, 1992) imenuje Doru Sečić i Aleksandra Stipčevića kao nastavnike na tim kolegijima.

Slika 2. Sadržaj kolegija Bibliografija 1992. godine (izvoditeljica: Aleksandra Horvat) – izvor: Odsjek za informacijske znanosti, 1992: 6.

Tradicionalno, kolegiji o informacijskoj službi i bibliografiji, do njihovog ujedinjenja 2005. godine, pratit će logiku podjele sadržaja na jedan kolegij koji se bavi informacijskim izvorima i drugi koji se bavi samom informacijskom službom. Tijekom godina njihovi su se nazivi mijenjali i adaptirali no temeljna struktura, iako nadograđivana, ostala je ista. Tako se kolegij o informacijskoj službi može u različitim redovima predavanja pronaći pod nazivima Bibliografsko-informacijska služba (Markić-Čučuković, 1978),² Bibliografsko-informaciona služba (Sveučilište u Zagrebu, 1983), Informacijska služba (Sveučilište u Zagrebu, 1986; 1998), Informacijske službe (Sveučilište u Zagrebu, 1990), Informacijski izvori i službe (Sveučilište u Zagrebu, 1993), Informacijski izvori i službe I (Sveučilište u Zagrebu, 1995) pa sve do najrecentnijeg naziva Informacijski izvori i služba (Sveučilište u Zagrebu, 2006). Kolegij Bibliografija (Sveučilište u Zagrebu, 1982) doživio je i vlastite promjene naziva pa ga se tako može pronaći pod nazivom Sistematska bibliografija (Sveučilište u Zagrebu, 1988), a od 1994. do 2005. godine izvodio se i pod nazivima Informacijski izvori i služba II (Sveučilište u Zagrebu, 1995) te Bibliografska organizacija i kontrola II (Sveučilište u Zagrebu, 1999).

Dora Sečić izvodi kolegij Informacijski izvori i službe I sve do 1998. godine kada prekida honorarni rad na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu jer 1996. godine postaje upraviteljica Knjižnice Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti te se posvećuje drugim stručnim temama (Živković i Nebesny, 2016; Sečić, 2024).

² Navodi se prvi spomen pojedine promjene u nazivu prema dostupnim izvorima.

Nakon Dore Sečić kolegij o informacijskoj službi, tada pod nazivom Informacijska služba (Sveučilište u Zagrebu, 1999), od 1998. do 2001. godine preuzima Tatjana Aparac-Jelušić, a nakon nje Daniela Živković. Idućih devetnaest godina, od 2002. do umirovljenja 2021. godine, Daniela Živković izvodila je i unaprijeđivala nastavu i sadržaj kolegija. Ubrzo nakon dolaska na Odsjek u kontekstu bolonjske reforme 2005. godine ujedinila je kolegije Bibliografska organizacija i kontrola II i Informacijska služba u kolegij Informacijski izvori i služba (Sveučilište u Zagrebu, 2006) te se on pod tim nazivom izvodio sve do ukidanja u akad. god. 2021./2022. Kolegij se u reformiranom bolonjskom programu izvodio kao obvezni izborni kolegij preddiplomskog studija informacijskih znanosti (sadržaj na slici 3). U izvedbi seminarske nastave kolegija od akad. god. 2008./2009. do akad. god. 2013./2014. sudjelovao je asistent Marko Tot, a od akad. god. 2015./2016. do akad. god. 2016./2017. asistent Marko Pavlovski (Živković, 2024).

Sadržaj: Informacijski izvori općenito: izvori koji su sami dovoljan izvor podataka; službene publikacije, nekonvencionalni izvori; primarni, sekundarni i tercijarni izvori. Bibliografija: značenje pojma, nastanak i povijesni razvitak. Vrste bibliografija. Opća bibliografska kontrola (UBC): nastanak i razvitak. Nacionalna bibliografska kontrola. Nacionalna tekuća bibliografija: povijesni razvitak, namjena, oblici. Trgovačke bibliografije kao nacionalne tekuće bibliografije. Nacionalni tisak i nacionalna zbirka. Međunarodni kongresi o nacionalnim bibliografijama: Pariz, 1977 i Kopenhagen, 1998. Elektroničke nacionalne tekuće bibliografije. Nacionalne retrospektivne bibliografije. Načini izrade retrospektivnih bibliografija. Bibliografije bibliografija. Bibliografski katalozi. Sastavni dijelovi bibliografije. Raspored građe u bibliografiji. Kriteriji za vrednovanje. Bibliografske baze podataka. Službe za izradu sažetaka i kazala. Enciklopedije i leksikoni. Biografski priručnici. Rječnici: nastanak i vrste.

Baze podataka. Digitalne priručne knjižnice. Mrežne stranice knjižnica. Opće znanstvene digitalne knjižnice. Komercijalne digitalne knjižnice. Statistika o mreži. Priručna (referentna) zbirka: vrste priručnika prema sadržaju, odabir i nabava. Kriteriji za vrednovanje tiskanih i elektroničkih informacijskih izvora. Informacijska služba i informatori. Kategorizacija korisnika. Rješavanje informacijskih upita. Selektivna diseminacija informacija. Internetske informacijske usluge - usluga Pitajte knjižničara, knjižnice na društvenim mrežama i pokretanje bloga knjižnice. Edukacija korisnika. Posjet Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, upoznavanje s informacijskom službom i uslugama, posetice s priručnom zbirkom.

Ishodi učenja: Studenti će upoznati povijesni razvitak i važnost sekundarnih izvora informacija te opće kriterije za njihovu ocjenu kako bi samostalno mogli procijeniti vrijednost pojedinih izvora. Steći će znanje o informacijskoj službi u knjižnici i vještine odgovaranja na informacijske upite uključujući izradu bibliografskih popisa.

Slika 3. Sadržaj kolegija Informacijski izvori i služba 2014. godine (nositeljica i izvoditeljica: Daniela Živković) – izvor: Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, 2014.

Prikazani sadržaji kolegija ukazuju na to da se na Odsjeku dugo njegovala tradicija poučavanja u okviru tzv. bibliografske paradigme. Prema B. Hjørlandu (2007), riječ je o (meta)teorijskoj perspektivi knjižnične i informacijske znanosti usmjerenoj na dokumente i informacijske resurse, njihov opis, organizaciju, prijenos i korištenje. No u dijelu u kojem sadržaji tih kolegija pokazuju i senzibilitet za korisnike možemo prepoznati kognitivističko usmjerenje, dok je u dijelu koji se odnosi na kategorizaciju korisnika u specifične zajednice vidljiv i začetak reori-

jentacije prema pragmatičkom pogledu.³ U komparaciji programa iz 1992. godine i onoga iz 2014. godine moguće je također zamijetiti utjecaj razvoja interneta i digitalnih knjižnica i izvora, ali i umanjeње sadržaja koji se tiču teorijskih pitanja informacijske službe i usmjerenje poučavanja prema zahtjevima struke te na poznavanje relevantnih referentnih informacijskih izvora. Koncept informacijskog upita, tj. pitanje komunikacije korisnika i knjižničara ostaje trajno relevantno.

2.1. Aktualno stanje i nova reforma

Republika Hrvatska je *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije 2014.* godine (Strategija obrazovanja, 2014) utvrdila smjer razvoja visokoškolskog obrazovnog sustava proklamacijom prelaska s koncepta prijenosa znanja na koncept ishoda učenja, tj. s kurikuluma usmjerenih na sadržaje na kompetencijski kurikulum. Strategijom je uređeno da će se razvojem Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira dogovoriti ishodi svih segmenata obrazovanja koji će na razini ishoda učenja biti usklađeni i s Europskim kvalifikacijskim okvirom. Riječ je o cjelovitoj reformi obrazovnoga sustava potaknutoj preporukama Vijeća Europske unije iz 2008. godine, prema kojima se osiguranje kvalitete u Europskome prostoru visokog obrazovanja nastoji postići razvojem nacionalnih kvalifikacijskih okvira (MZO, 2024).

Aktualni studijski programi, pa tako i oni u području informacijskih i komunikacijskih znanosti, temelje se na dostupnim kompetencijskim standardima, no oni sami ne predstavljaju usuglašeni propis kvalifikacije. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu pokrenuo je, na temelju nacionalnih strateških proklamacija i projekata usmjerenih na provedbu Hrvatskog kvalifikacijskog okvira na razini visokog obrazovanja, internu reorganizaciju i uspostavu sustava osiguranja kvalitete obrazovanja te reformu studijskih programa.

Jedan od izazova s kojima se suočio Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti u Zagrebu bila je potreba programiranja obrazovanja tako da ono bude usklađeno sa svim dostupnim i relevantnim standardima zanimanja. Iako specifični standardi zanimanja još nisu doneseni, Odsjek je vođen dostupnim opisima kompetencijskih profila uvidio potrebu da se okupe određeni setovi ishoda učenja koji su srodni različitim strukama za koje obrazuje. Time je u programiranju sadržaja obrazovanja došlo do preraspodjele sadržaja u nove kolegije koji više ne nose nazive sukladno nekim specifičnim službama pojedine profesije ili nekoga radno-

---

³ Pragmatizam kao metateorija informacijskih znanosti ponajbolje je definirana u radovima Birgera Hjørlanda. Riječ je o kompleksnom pogledu čiji razvoj još nije završen i predmet je brojnih rasprava u području. U svom osnovnom značenju tiče se pukog usmjerenja na korisnost, iskoristivost i praktična rješenja, dok se u filozofskom tumačenju odnosi na službu i razumijevanje potreba različitih diskurzivnih zajednica (usp. Hjørland, 2002; Sundin and Johannisson, 2005). Taj pristup različit je od onog kognitivnog, usmjerenog na mentalne modele i ponašanje pojedinačnog korisnika.

ga mjesta. Tako se danas ključne kompetencije informacijske službe mogu pronaći zastupljene u nizu drugih kolegija, dok se sam kolegij Informacijski izvori i služba više ne izvodi. Riječ je o dugotrajnom procesu preraspodjele koji ovisi o dostupnim kadrovskim uvjetima, interesima tržišta rada, obrazovnoj politici i razvoju samoga područja informacijskih i komunikacijskih znanosti te srodnih profesija. Taj proces u kontekstu studija bibliotekarstva ne podrazumijeva apstrahiranje od same profesije, već podrazumijeva upravo ono suprotno, tj. jasno i sveobuhvatno postavljanje kompetencijskih profila knjižničara sukladno logici kompetencijski zasnovanog kurikuluma i dostupnim kompetencijskim profilima.⁴

Taj trend nužno nas dovodi do preispitivanja tradicionalne perspektive i napuštanja one stroge institucionalne paradigme i obrazovanja koje je u potpunosti usmjereno na kontekst knjižnica, ali predstavlja i izazov jer je potrebno osigurati cjelovitu inicijaciju u profesiju.

Taj je izazov posebno važan u kontekstu osiguranja jezgrenih kompetencija informacijske službe jer one u značajnom smislu čine jezgrene kompetencije knjižničara općenito. S jedne strane nastavljanjem procesa profiliranja budućih stručnjaka od užeg knjižničarskog usmjerenja prema širem profilu informacijskih stručnjaka⁵ Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu nastoji utjecati na povećanje zapošljivosti studenata koje obrazuje te njihovu prilagodljivost zahtjevima tržišta rada. Principi knjižničarske profesije, kao i koncepti na kojima se temelji, primjerice informacijska služba, ne ostvaruju se isključivo u knjižnicama. Znanja o tome kako komunicirati s drugima o njihovim informacijskim potrebama vještine su od kojih budući informacijski stručnjaci i njihovi poslodavci mogu imati koristi u gotovo svakom profesionalnom kontekstu, ali i šire. Tako profilirano obrazovanje informacijskog stručnjaka proširit će skup profesionalnih prioriteta za knjižničnu djelatnost. S druge pak strane ni to proširenje nije novina za knjižničare – suvremene informacijske radnike. Izlaženje iz užih okvira struke svakodnevica je knjižničarske profesije jer zahtjevi onih kojima knjižnice služe i misija osiguranja kvalitetnog, organiziranog i slobodnog pristupa informacijama, često nadilazi kontekst knjižnice i opseg klasično definiranih usluga i posla knjižničara (Beilin, 2018a). Posebice je to važno u suvremenom ekonomskom kontekstu kada se vrijednost, isplativost i uloga javnih informacijskih institucija sve više dovodi u pitanje. Vidljivost prijemčivosti i kreativnosti knjižničara da odgovore na promjenjive potrebe zajednica kojima služe u tom smislu nikada nije bila važnija, dok dijaloški kontakt informatora s korisnikom u tome procesu ima središnju ulogu. Dovoljno

⁴ Primjerice, profil profesionalnih kompetencija za knjižničare-informatore i rad s korisnicima RUSA-e (engl. *Reference and User Services Association*), ogranka Američkog knjižničarskog udruženja za referentne i korisničke usluge, iz 2017. godine.

⁵ O povijesti epistemološke združenosti knjižničarstva i informacijske znanosti vidi više kod autorice Machala (Machala, 2015: 91–100).

je podsjetiti samo na nekoliko neočekivanih usluga koje se danas mogu pronaći u narodnim knjižnicama, od posuđivanja korisnih predmeta poput odvijča, do učenja kodiranja, usluge 3D-printanja, sportskih aktivnosti poput aerobika, pružanja utočišta beskućnicima ili prostora aktivističkim inicijativama pa sve do maženja s kućnim ljubimcima (cf. Sabolović-Krajina, 2020). U mjeri u kojoj takve usluge postaju očekivane knjižnice uspijevaju utvrditi svoju proširenu društvenu ulogu. Zadovoljenju informacijskih potreba koje se pojavljuju u kontekstu te proširene uloge potrebno je pristupiti s jednakom ozbiljnošću kao i onima koje knjižnice zadovoljavaju tradicionalnim uslugama.

2.2. Razvoj koncepcije obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Opisana povijest nastavne prakse govori nam mnogo o načinu organizacije obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi, no potrebno je opisati cjelovitost koncepcije toga obrazovanja, kao i njezin razvoj. Praćenje povijesti kolegija i predavača zasigurno će nas uputiti na jezgrene kompetencije informacijske službe, no suvremena literatura autorica poput primjerice Smithove i Wongove (2016) te Cassellove i Hiremathove (2018) opisuje kompetencije i znanja relevantna za tu domenu knjižničarstva i nešto šire. Tu širinu potrebno je razmotriti i komentirati i u odnosu na popise i rasprave o knjižničarskim kompetencijama u inozemnom i nacionalnom kontekstu (e.g. RUSA, 2017; Barbarić, 2009; Machala, 2015; CLIP, 2021). Analizom klasične i suvremene domaće i inozemne literature o informacijskoj službi i uslugama, polazeći od ciljeva kritičkog knjižničarstva (više u poglavlju 2.2.4 Informator-transformator) te knjižničarskih glasila s priložima o bogatom životu hrvatskih knjižnica koji dokumentiraju rad knjižničara-informatora (npr. Kontekst, Svezak, HKD novosti), možemo opisati nekoliko ključnih uloga koje tijekom svog profesionalnog rada oni zauzimaju. Namjera konceptualizacije uloga knjižničara-informatora jest objasniti razvojne promjene koje su se zbivale u načinu programiranja obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi od tradicionalnih do kritičkih pristupa. Drugim riječima, odabranim ulogama nastoji se konceptualizirati povijest, sadašnjost i budućnost obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi na Filozofskom fakultetu u Zagrebu u okvirima četiriju programskih odrednica, tj. mogućih uloga informatora:

- informator-stručnjak
- informator-poučavatelj
- informator-istraživač i
- informator-transformator.

Ovaj set uloga ne treba uzimati kao konačan set, već ponajprije kao diskurzivno pomagalo koje će olakšati strukturirani pregled razvoja koncepcije obrazovanja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Vrlo bismo lako definirali i neke dodatne uloge, kao npr. informator-menadžer i slične, no ovaj prikaz zadržat će se na navedene četiri uloge jer čine osnovicu proširene koncepcije obrazovanja za informacijsku službu na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tek u tom proširenom obliku, sagledavanjem cijeloga programa, moguće je jasno opisati tu koncepciju i razinu njezine usklađenosti s klasičnom i suvremenom literaturom i dostupnim kompetencijskim profilima. Za svrhu takve analize kao smjernice stoji na raspolaganju kompetencijski profil Američkog knjižničarskog udruženja (engl. *American Library Association* – ALA) (ALA, 2009) koji u Sekciji 5. definira sedam ključnih kompetencija knjižničara-informatora. Kompetencijski profili specifično usmjereni na informatore iznimno su rijetki. Spomenuti dokument bio je temelj za izradu detaljnog kompetencijskog profila tzv. profila profesionalnih kompetencija za knjižničare-informatore i rad s korisnicima RUSA-e, ogranka Američkog knjižničarskog udruženja za informacijsko-referalne i korisničke usluge, iz 2017. godine.

2.2.1. Informator-stručnjak

Jezgrene kompetencije knjižničara-informatora kao posebnog profila informacijskog stručnjaka zaposlenog u knjižnici podudarne su s opsegom jezgrenih kompetencija knjižničara općenito. Utoliko, kada bismo namjeravali utvrditi podudarnost pojedine kompetencije iz dostupnih kompetencijskih profila na konkretne kolegije, pronašli bismo ih prožete kroz cjelokupni program prijediplomskog i diplomskog studija informacijskih i komunikacijskih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na generičkoj razini program osposobljava knjižničare za „razumijevanje koncepata, principa i tehnika informacijske službe“ (ALA, 5A, 2009) (npr. Uvod u knjižničarstvo – reformirani program) kao i „sposobnost pristupa relevantnom i točnom zabilježenom znanju i informacijama“ (ibid.) (npr. Sustavi za označivanje i pretraživanje 1 i 2, Klasifikacijski sustavi). Pritom je potrebno napomenuti kako su te kompetencije nadogradnja onih stečenih na prethodnim kolegijima jer nije moguće podučavati o pretraživanju informacija ako prethodno nije objašnjena narav informacijske i komunikacijske tehnologije (npr. Osnove informacijske tehnologije, Osnove komunikacijske tehnologije, Baze podataka) ili funkcioniranje bibliografskog univerzuma kao takvog (npr. kolegiji Bibliografska organizacija 1 i 2, Časopisi i znanstvena komunikacija, Digitalne zbirke, Organizacija znanja). Već na prvom primjeru vidimo da je smisleno raščlanjivanje i segmentiranje tih kompetencija izrazito izazovno. „Pretraživanje, evaluacija i sintetiziranje informacija iz različitih izvora“ (ALA, 5B, 2009) kao generička akademska vještina ostaje temeljni ishod studija u aktualnom i reformiranom programu, a sa znanjima i vještinama za osiguranje prilagođenosti informacijskih usluga za pojedine korisničke zajednice te „metodama interakcije s

pojedincima svih dobnih skupina i društvenih grupa“ (ALA, 5C, 2009) studenti se susreću u obveznim i izbornim kolegijima (npr. Knjižnice i knjižnične zbirke, Narodne knjižnice, Školske knjižnice, Inkluzivne knjižnične usluge – reformirani program). „Procjena i odgovor na različite korisničke potrebe, različite zajednice i korisničke preference“ (ALA, 5F, 2009) aspekt je kojemu je posvećena posebna pažnja u reformiranom programu i detaljnije je objašnjen u poglavlju o ulozi knjižničara-informatora kao transformatora, tj. nositelja društvene promjene i osiguranja društvene pravde u knjižničnom kontekstu. Znanja i vještine o upravljanju (ALA, 5G, 2009), kao i ona vezana uz poslovnu komunikaciju, marketing i knjižnično zagovaranje (ALA, 5E, 2009) zastupljena su u sadržajima kolegija poput Osnove upravljanja informacijskim institucijama, Upravljanje informacijama i znanjem, Knjižnično upravljanje i drugima. Na temelju opisanih primjera vidljivo je da su kompetencije relevantne za informacijsku službu prisutne u programima studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, no u njima se nalaze smisleno razložene u različitim kolegijima logikom kompetencijski ustrojenog kurikuluma. Analiza usklađenosti studijskog programa s kompetencijskim profilima temeljnih stručnih znanja i vještina knjižničara i informacijskih stručnjaka općenito, izvan je opsega ovoga rada, a relevantni komparativni komentari i zaključci o strukturi programa knjižničarskih škola u Republici Hrvatskoj dostupni su u djelu Dijane Machale *Knjižničarske kompetencije – pogled na razvoj profesije* iz 2015. godine (Machala, 2015).

2.2.2. Informator-poučavatelj

Kompetenciju koja se odnosi na informacijsku opismenjenost knjižničara, kao i sposobnost da informacijski opismenjuju druge (ALA, 5D, 2009) moguće je istaknuti kao ono što bi bila *differentia specifica* zagrebačke škole informacijskih i komunikacijskih znanosti. Stoga je moguće govoriti o pažnji koja je u sklopu studijskih programa pridana specifičnoj ulozi knjižničara-informatora kao poučavatelja. Ubrzani razvoj i modernizacija tradicionalne ideje o ulozi knjižničara kao poučavatelja bili su potaknuti razvojem informacijske i komunikacijske tehnologije koja dovodi do demokratizacije pristupa informacijama i dostupnosti tehnologije. Prema Sečić (2006), koncepcije i praksa obrazovanja korisnika knjižnica u Republici Hrvatskoj značajnije se počinju razvijati od sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća pod utjecajem tzv. *korisničke perspektive*. Knjižničara se više ne smatra „čuvarom ulaza“ (engl. *gatekeeper*) i nužnim posrednikom između korisnika i zabilježenog znanja. Dolazi do emancipacije korisnika kojeg se obrazuje o korištenju informacijskih sustava i informira o naravi i načinima pristupa informacijskim izvorima. Kulminaciju te, danas klasične perspektive, možemo pratiti u smjeni tradicionalnih instrukcijskih modela različitog opsega (cf. Smith and Wong, 2016). Polazeći od puke knjižnične orijentacije (engl. *library orientation*), preko upoznavanja sa samom knjižnicom i korištenjem knjižničnih usluga

(engl. *library instruction*), koncepcije se usložnjavaju prema širim tumačenjima poput bibliografskog poučavanja (engl. *bibliographic instruction*), a koje izlaze iz okvira knjižničnog konteksta i čija je namjera obrazovanje korisnika za snalaženje u različitim predmetnim literaturama bez obzira na poznavanje područja. Ti tradicionalni modeli danas su obuhvaćeni i kulminiraju u cjelovitoj paradigmi informacijskog opismenjavanja (engl. *information literacy*) koja obrazuje za to da osoba zna pronalaziti, vrednovati i koristiti informacije ne samo u kontekstu knjižnica ili u kontekstu neke akademske discipline već i u društvu općenito. Na razini kolegija koji poučavaju za taj skup kompetencija mogu se istaknuti oni koji se odnose na informacijsku pismenost (npr. Osnove informacijske pismenosti, Informacijska pismenost), ali i drugi kolegiji usmjereni na *e*-učenje, instrukcijski dizajn i specifične knjižnične kontekste u kojima je obrazovna uloga knjižničara posebno istaknuta (npr. Elektronička obrazovna okruženja, Kreativna radionica nastave u školskoj knjižnici, Metodika informacijskog odgoja i obrazovanja, Multimedijiski prikaz znanja, Informacijske tehnologije u obrazovanju, itd.).

2.2.3. Informator-istraživač

Plodonosni tretman informacijskih znanosti kao teorijske i intelektualne osnove knjižničarstva vidljiv je u znanstvenim rezultatima toga područja koji se objavljuju diljem svijeta, a očituje se i u učinkovitom spajanju i preinaci studijskih programa škola informacijskih znanosti prema praktičnim aspektima knjižničarstva (Shera, 1972). Tu se posebno ističe kvaliteta doktorskih škola koje na znanstveni način produbljuju spoznaje o naravi informacijskih fenomena koji leže u osnovi zadaća knjižničarstva (bile one praktične, obrazovne, općenito društvene ili druge naravi). Povratno, narav se informacijskih, ali i komunikacijskih znanosti primijenila pod utjecajem humanističkih i društveno-znanstvenih perspektiva koje mlada knjižnična znanost gaji pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća, tj. u doba kada započinje proces njezinog uklapanja pod interdisciplinarno okrilje informacijskih znanosti. Vidljivo je to u utjecaju koji psihološke, sociološke, antropološke, etnološke, lingvističke i pedagoške teorijske i metodološke perspektive imaju na odabir i način istraživanja informacijskih fenomena. Upravo one zaokružuju informacijske znanosti i pomiču ih prema zrelijem stadiju u kojem podrazumijevaju mogućnost bavljenja fenomenima informacije i komunikacije u okviru sveobuhvatnog epistemološkog spektra od pozitivističkih, post-pozitivističkih do interpretivističkih pristupa – ovisno o naravi i interesima polazišnih disciplina koje ulaze u interdisciplinarnu domenu informacijskih znanosti. Uz temeljna istraživanja, pitanje primijenjenih istraživanja u području knjižničarstva još uvijek ostaje otvoreno.⁶

---

⁶ Za povezanu raspravu vidi rad Luciana Floridija (2002) o definiciji knjižnične i informacijske znanosti kao primijenjene filozofije informacija.

Pitanje potrebe programiranja istraživačke orijentacije u programe za obrazovanje knjižničara, zbog navedenih odnosa, ne bi trebalo biti sporno. Izvorišta takvog zagovora istraživačke perspektive u obrazovanju knjižničara mogu se pronaći u *sherijanskom* sentimentu da „knjižničar mora biti istraživač“ (Shera, 1972: 132) koji je oblikovao u svome djelu o osnovama obrazovanja knjižničara. Riječ je o potrebi da svoj rad knjižničar može empirijski spoznati, tj. da se služi odgovarajućim metodološkim alatima kako bi analizirao probleme s kojima se susreće tijekom svakodnevnog profesionalnog rada. Isto je primjenjivo i na obrazovanje knjižničara za informacijsku službu, no aktualnost te obrazovne orijentacije ne podrazumijeva njezinu stvarnu prisutnost u programima obrazovanja knjižničara. Problem je vidljiv i u literaturi i programima, tj. prisutna je tek minimalna količina obrazovnog sadržaja i materijala o vrstama primijenjenih istraživanja u kontekstu informacijske službe (cf. Sečić, 2006; Smith and Wong, 2016) ili je pak riječ o načelnim pregledima s malo praktičnih informacija o njihovom provođenju (cf. Cassell and Hiremath, 2018). Profesionalna istraživanja dobrih praksi su pak izrazito popularna. Popratimo li znanstvene i stručne simpozije u internacionalnom kontekstu vidjet ćemo da su knjižničari izrazito istraživački produktivni (npr. radovi na konferencijama IASL, ECIL, CoLIS, LIDA, itd.). U domeni razmjene znanja o ustroju i problemima informacijske službe možemo pronaći brojna istraživanja informacijskih potreba korisničkih zajednica, zadovoljstva uslugama, praksama korištenja knjižnica i druga istraživanja srodne tematike. Takva situacija oblikuje izraženu potrebu za knjižničarima koji imaju odgovarajuća i konkretna metodološka znanja. U kontekstu Hrvatske o toj potrebi postoje i neki konkretni istraživački podaci. U istraživanju iz 2009. godine (Machala, 2009) i u istraživanju Machale iz 2011. (Machala, 2015) utvrđivala se procjena važnosti pojedinih knjižničarskih kompetencija na uzorku sveučilišnih nastavnika, knjižničara i voditelja knjižnica prema kojem se istraživačka orijentacija smatra umjereno važnom do važnom kompetencijom ($\bar{x}$ = 4,06), no uz vrlo mala odstupanja među ispitanicima. Indikativno je pak da je procjena usvojenosti te kompetencije tijekom studija označena kao umjereno usvojena ($\bar{x}$ = 3,81), uz vidljiva odstupanja u procjeni usvojenosti između knjižničara i nastavnika, pri čemu knjižničari ($\bar{x}$ = 3,40) tu kompetenciju smatraju manje usvojenom nego nastavnici ($\bar{x}$ = 4,28) (Machala, 2015). Navedeni podaci ukazuju na potrebu za analizom te diskrepancije, potreba stručnjaka, ali i važnost jasnije promocije istraživačke orijentacije tijekom formalnog obrazovanja knjižničara.

Koristi istraživačke orijentacije, tj. znanstvenog pristupa stručnom radu u knjižničarstvu mnogostruke su, a njezina važnost prepoznata je i u spomenutom kompetencijskom profilu RUSA-e (RUSA, 5G, 2017). Praksa koja je temeljena na dokazima omogućuje spoznaju i samospoznaju učinaka praktičnog rada koja je metodološki odgovarajuća i nadilazi lokalne uvjete u donošenju zaključaka. Takav pristup osigurava da profesionalni rad polazi od jedinstva teorije i prakse i omogu-

čuje iskorištavanje učinkovitosti povratne sprege (u dizajnu usluga, sustava, itd.). Istraživačka orijentacija i logika znanstvene racionalnosti upućuju stručnjake na stalno preispitivanje vlastitih epistemoloških pretpostavki, što čini ključnu osnovu za razvojnu perspektivu u bilo kojem području djelatnosti i pridonosi dignitetu toga područja.

Istraživačka orijentacija u obrazovanju knjižničara na Filozofskom fakultetu u Zagrebu vidljiva je na kolegijima poput Bibliometrija, seminarskoj istraživačkoj nastavi kolegija Sustavi za označivanje i pretraživanje 1 i 2 te kolegiju Istraživačke metode, a u reformiranom programu dugoročni je cilj proširiti ponudu na kolegije koji će osigurati napredne vještine u provođenju kvalitativnih istraživanja i analizi kvalitativnih istraživačkih podataka.

2.2.4. *Informator-transformator*

U vidu razvojne perspektive na kraju treba razmotriti i tzv. transformacijsku perspektivu kao moguću i potrebnu buduću orijentaciju programiranja obrazovanja knjižničara kako u kontekstu obrazovanja za rad u informacijskoj službi tako i obrazovanja knjižničara općenito. Pojam transformacije odnosi se na usmjerenje informacijske službe na osobno ili kolektivno djelovanje prema promjeni nepovoljnih ili opresivnih društvenih uvjeta, kao i nerefektiranih aspekata profesije koji ih uzrokuju ili afirmiraju. U kontekstu obrazovanja knjižničara, ona je osobiti interes pokreta kritičkog knjižničarstva čiju viziju profesije ne treba svoditi na pitanje službe različitim marginaliziranim korisničkim zajednicama i diskurs inkluzije. Kritičko knjižničarstvo sveobuhvatna je vizija rekonceptualizacije središnjih ideja knjižničarstva i informacijskih znanosti te srodnih profesija. Kritičko knjižničarstvo najčešće se definira u okviru triju odlika: kao *politički pokret*, tj. aktivističko opredjeljenje knjižničara čiji je cilj osiguranje pravednog društva (Samek, 2007); kao *akademski diskurs* (Beilin, 2018b), tj. kao kritičko teorijska i kritičko pedagojska reinterpretacija klasičnih knjižničarskih poslanja, poslova i službi; te kao *kritički praxis* (Doherty, 2006), tj. kultura samorefleksije, reflektivne akcije i suradničke refleksivne knjižničarske prakse koja se ostvaruje kao uzajamna upućenost mišljenja na akciju i teorije na praksu.

Ključne teme transformacijske perspektive u kontekstu obrazovanja za informacijsku službu jesu osiguranje inkluzivnih knjižničnih usluga, transformacija transakcijskog tipa informacijskog intervjua prema kooperativnom i dijaloškom tipu (Beilin, 2018a), suočavanje s bankarskim modelom informacijskog opismenjavanja korisnika (Tewell, 2015) i odbacivanje neutralnosti kao neodrživog oblika političkog pozicioniranja knjižničara (Accardi, 2018).

U kritičkoj perspektivi informacijski intervju, kao jedan od središnjih koncepata informacijske službe, važno je mjesto prijenosa informacijske moći i osnaživanja korisnika te ga uvijek treba interpretirati kao političku situaciju. To znači da se

informacijski intervju ne zbiva u političkome vakuumu i ne može funkcionirati tek kao skup dekontekstualiziranih etapa ili primjena generičkog skupa kompetencija. On mora polaziti od životnih uvjeta i društvene situacije onih koji u njemu sudjeluju. Takav će se intervju temeljiti na holističkom pristupu cjelovitoj osobi i neće se usmjeravati samo na zadovoljenje kognitivnih potreba korisnika, tj. puku transakciju nekog traženog zabilježenog znanja u korisničkim upitima. Informacijski intervju u kritičkoj perspektivi nužno uzima u obzir i one afektivne, psihofizičke, društvene, ekonomske, političke i druge osobine korisnika, njihove potrebe i životne uvjete. Uživljavanje u poziciju ljudi s kojima knjižničar radi, dakle njegova sposobnost empatije, dimenzija je profesionalne kulture koju treba programirati u obrazovanje knjižničara. Utemeljena u kritici političke ekonomije, kritičko-teorijska perspektiva obvezuje da ideja kritičke informacijske službe mora poći od odbacivanja reduktivne vizije osobe kao korisnika zbog neoliberalnog naslijeđa koje informacijsku službu dovodi u rizik objektivizirajućeg i dehumanizirajućeg odnosa prema čovjeku koji traži znanje i orijentaciju u svijetu (cf. Adler, Beilin and Tewell, 2018).

U aktualnom programu diplomskoga studija knjižničarstva na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu ta je perspektiva još uvijek tek sporadično prisutna (npr. na kolegiju Sustavi za označavanje i pretraživanje 2 tumače se kritičko-teorijske perspektive u području klasifikacije u kontekstu epistemološke i ideološke isključivosti tradicionalnih sustava za organizaciju znanja). U reformiranom programu pripremljena su i dva nova kolegija: Inkluzivne knjižnične usluge i Kritičko knjižničarstvo. Cilj je tih kolegija istaknuti političke i društvene aspekte knjižnične profesije koja će kroz teorijske i praktične perspektive buduće knjižničare opremiti za aktivno suočavanje s političkim, ideološkim i kulturološkim izazovima suvremenog doba u kontekstu osiguranja intelektualnih sloboda, društvene pravde i jednakosti.

3. Zaključak

Osiguranje obrazovanja knjižničara za rad u informacijskoj službi trajna je preokupacija programiranja obrazovanja na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu zbog podudarnosti kompetencija potrebnih za rad u informacijskoj službi s jezgrenim kompetencijama knjižničarstva općenito. Vještine primjereno obrazovanih stručnjaka nužne za rad u informacijskoj službi u programima Odsjeka raspoređene su logikom kompetencijskog pristupa u sklopu prilagodbe studijskih programa potrebama tržišta rada i nacionalnim strateškim dokumentima. Pritom trajni cilj tog procesa jest osigurati kompetentnost budućih stručnjaka u ostvarivanju svrhe višestrukih uloga koje informatori zauzimaju u različitim profesionalnim kontekstima te programirati obrazovanje za znanstvenu racionalnost u evaluaciji i spoznaji učinaka praktičnog

rada knjižničara. U perspektivi budućeg razvoja, pokret kritičkog knjižničarstva upućuje na potrebu programiranja obrazovanja za kritičku informacijsku službu, tj. osiguranje spremnosti i senzibilizacije budućih stručnjaka za transformativno djelovanje knjižničara u zajednici.

LITERATURA

- Accardi, M. (2018). Leaky ceilings, staplers, and Nazis: Collocating reference work and social justice. In: K. Adler; I. Beilin, E. Tewell (eds.). *Reference librarianship and justice: History, practice and praxis* (pp. 1–10). Sacramento, CA: Library Juice Press.
- Adler, K.; I. Beilin; E. Tewell (2018). *Reference librarianship and justice: History, practice and praxis*. Sacramento, CA: Library Juice Press.
- American Library Association – ALA. (2009). *ALA's Core competencies of librarianship*. American Library Association. [citirano 2024–10–01]. Dostupno na: <https://www.ala.org/educationcareers/sites/ala.org.educationcareers/files/content/careers/corecomp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf>
- Barbarić, A. (2009). Knjižničarske kompetencije. U: A. Horvat; D. Machala (ur.). *Cjeloživotno učenje knjižničara: Ishodi učenja i fleksibilnost* (str. 57–68). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Beilin, I. (2018a). Reference and justice, past and present. In: K. Adler; I. Beilin, E. Tewell (eds.). *Reference librarianship and justice: History, practice and praxis* (pp. 19–22). Sacramento, CA: Library Juice Press.
- Beilin, I. (2018b). Critical librarianship as an academic pursuit. U: K. P. Nicholson; M. Seale (eds.). *The politics of theory and the practice of critical librarianship* (pp. 197–210). Sacramento, CA: Library Juice Press.
- Cassell, K. A.; U. Hiremath (2018). *Reference and information services: An Introduction*. 4th ed. London: Facet.
- CILIP. (2021). *The professional knowledge and skills base: Introduction and overview*. [citirano 2024–04–03]. Dostupno na: https://cdn.ymaws.com/www.cilip.org.uk/resource/resmgr/cilip/membership/benefits/pksb/pksb_intro_overview_v5.pdf
- Doherty, J. (2006). Towards self-reflection in librarianship: What is praxis? *Progressive Librarian* 26: 11–17.
- Hjørland, B. (2002). Domain analysis in information science: 11 approaches – traditional as well as innovative. *Journal of Documentation* 58, 4: 422–62.

- Hjørland, B. (2007). Arguments for ‘the bibliographical paradigm’: Some thoughts inspired by the new English edition of the UDC. *Information Research* 12, 4: paper colis06. [citirano: 2024–10–01].
Dostupno na: <http://InformationR.net/ir/12-4/colis/colis06.html>
- Lasić-Lazić, J. (Ur.) (2013). *Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti.
- Machala, D. (2009). Knjižničarske kompetencije i trajna izobrazba knjižničara u Hrvatskoj: Iz perspektive dionika na tržištu rada (poslodavaca i knjižničara. U: A. Horvat i D. Machala (ur.) *Cjeloživotno učenje knjižničara: Ishodi učenja i fleksibilnost* (str. 83–124). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Machala, D. (2015). *Knjižničarske kompetencije: Pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.
- Markić-Čučuković, Lj. (1978). U povodu uvođenja studija bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 23: 147–150.
- Odsjek za informacijske znanosti. (1992). *Studij bibliotekarstva: U povodu petnaeste godišnjice rada Katedre za bibliotekarstvo*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske znanosti, Katedra za bibliotekarstvo.
- RUSA (2017). Reference and User Services Association. *Professional competencies for reference and user services librarians*. American Library Association. [citirano 2024–10–01]. Dostupno na: <https://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/professional>
- Sabolović-Krajina, D. (2020). *Narodne knjižnice u tranziciji: Sociološki aspekti*. Samobor: Meridijani.
- Samek, T. (2007). *Critical librarianship: An Interview with Toni Samek*. The (unofficial) bcla intellectual freedom committee blog. [citirano 2024–04–03] Dostupno na: <https://bclai.fc.wordpress.com/2007/11/13/critical-librarianship-an-interview-with-toni-samek/>
- Sečić, D. (2006). *Informacijska služba u knjižnici*. 2. dopunjeno i prerađeno izd. Lokve: Benja.
- Sečić – korespondencija (2024). Sečić, D. Povijest kolegija Informacijska služba na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Privatna email poruka. (2024–26–03).
- Shera, J. (1972). *The foundations of education for librarianship*. New York: Becker and Haynes.
- Smith, L. C.; M. A. Wong (2016). *Reference and information services: An Introduction*. 5th ed. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.
- Strategija obrazovanja. (2014). Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. *Narodne novine* 124, 2364. [citirano 2024–10–01]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_1024_2364.html

- Sundin, O.; J. Johannisson (2005). Pragmatism, neo-pragmatism and sociocultural theory: Communicative participation as a perspective in LIS. *Journal of Documentation* 61, 1: 23–43.
- Tewell, E. (2015). A decade of critical information literacy: A Review of the literature. *Communications in information literacy* 9, 1: 24–43.
- Vlada Republike Hrvatske (2014). *Nacionalna strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*. *Narodne novine* 124/2014.
- Živković, D.; T. Nebesny (2016). *Vizija i stvarnost: Zbornik u povodu 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Živković – korespondencija (2024). Živković, D. Povijest kolegija Informacijska služba na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Privatna email poruka. (2024–16–03).

Mrežni izvori

- MZO (2024). Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. *HKO: Česta pitanja i odgovori*. [citirano 2024–10–01]. Dostupno na: <http://www.kvalifikacije.hr/hr/faq>
- Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti. (2014). *Informacijski izvori i služba*. [citirano 2024–04–03] Dostupno na: <https://inf.ffzg.unizg.hr/index.php/hr/10-nastava/nastava-preddiplomski-studij/54-informacijski-izvori-i-sluzba>

Redovi predavanja

- Sveučilište u Zagrebu (1979). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1978 – 1979*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu (1982). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1981 – 1982*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu (1983). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1982 – 1983*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu. (1986). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1985 – 1986*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu (1988). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1987 – 1988*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu. (1990). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1989 – 1990*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu (1992). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1991 – 1992*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Sveučilište u Zagrebu (1993). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1992 – 1993*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Sveučilište u Zagrebu (1995). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru školske godine 1994 – 1995*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Sveučilište u Zagrebu (1998). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru akademske godine 1997 – 1998*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Sveučilište u Zagrebu (1999). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru akademske godine 1998 – 1999*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.

Sveučilište u Zagrebu (2006). *Red predavanja u zimskom i ljetnom semestru akademske godine 2005 – 2006*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.